

De geschiedenis van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam

deel 9 Het contract met de Diergaarde

J.G.B. NIEUWENHUIS *

VERGADERING VAN HET
MUSEUMBESTUUR IN DE
KOFFIESERRE VAN DE
DIERGAARDE, CA. 1955.
ACHTERSTE RIJ VAN LINKS
NAAR RECHTS:
F. SIEUWERTSZ VAN
REESEMA, VOORZITTER;
E.J. NIEUWENHUIS, SECRE-
TARIS-PENNINGMEESTER;
DR M.J. ADRIANI.
VOORSTE RIJ:
E.C.J. FISCHER,
J.A. NOOTEBOOM EN
H.W. VINK.
[FOTO: ARCHIEF
J.G.B. NIEUWENHUIS]

1953 en 1954

In 1953 kreeg men van het lid F.C.J. Fischer de toezegging dat hij zijn standaardcollectie Trichoptera (schiemotten) aan het museum wilde schenken. Het betrof hier de grootste particuliere verzameling van dien aard in het land. Door verkregen subsidies kon het museum de geschikte laden hiervoor aanschaffen. Voorts ontving men van notaris C.M. Esser een grote verzameling eieren van inlandse vogels, waaronder zich een afgietsel van het ei van de uitgestorven reuzenalk bevond. Aan het eind van het jaar werden 176 leden geteld.

Bij besluit van 29 juni 1954 stelde het gemeentebestuur een bedrag van f22.800,- ter beschikking voor het herstellen van de ernstige gebreken aan het museumgebouw alsmede een jaarlijkse bijdrage van f1500,- voor onderhoud.

Inmiddels was de collectie Trichoptera ontvangen. Volgens Landsman kon deze worden beschouwd als de standaardcollectie voor Nederland en omvatte, op een gering aantal na, alle Nederlandse soorten. Het was op dat ogenblik de meest volledige verzameling van een insectenorde die het museum bezat. Ook ontving men van mevrouw De Harder een grote collectie ertsen.

Aanwinsten 1955-1957

In 1955 werd een belangrijke collectie tropische vlinders geïnstalleerd, waarvoor de laden door diverse subsidies konden worden aangeschaft. Deze verzameling van de heer E.J. Nieuwenhuis omvatte in hoofdzaak vlinders uit het voormalige Nederlands-Indië en omliggend gebied, alsmede veel materiaal uit Afrika. Door de heer

Nieuwenhuis werd deze verzameling regelmatig uitgebreid. Aanvankelijk ondergebracht in 300 grote insectenladen, werd dit later uitgebreid tot 600 laden en in 1965 tot 675 laden.

Van het Hulpfonds kreeg men enkele boekwerken ten geschenke waaronder het kostbare Oologia Neerlandica van Van Pelt Lechner.

In het Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging van december 1955 gaf de heer A.C. van Bruggen een enthousiaste beschrijving van de in het British Museum of Natural History te Londen tentoongestelde schelpenverzameling. Schrijver betreunde het ontbreken van een dergelijke expositie op dit gebied in Nederland, doch voegde hieraan toe, dat het beste op dit gebied in ons land werd gevonden in het Natuurhistorisch Museum te Rotterdam, dat in meer

* [J.G.B. Nieuwenhuis is oud-collectiebeheerder, en nog steeds archivaris van het Natuurmuseum Rotterdam]

opzichten een bezoek ten zeerste waard was. Het strekte het museumbestuur tot voldoening, dat de zo nauw behuilde collecties in het museum toch nog waardering in wetenschappelijke kringen bleken te hebben. Een woord van lof kwam toe aan de vroegere medewerker L.P. Pouderoeyen, die destijds onze schelpenverzameling had opgesteld.

In 1956 ontving men een schenking van het lid P.J. de Vree in de vorm van een collectie eieren van Nederlandse vogels. Van de heer A.W. Janssen kreeg men een uitgebreide verzameling recente en fossiele schelpen uit Nederland. Ook schonk hij een groot aantal beenderen van zoogdieren uit het Pleistoceen onder andere van de grottenbeer, steppenwisent, wolharige neushoorn en mammoet.

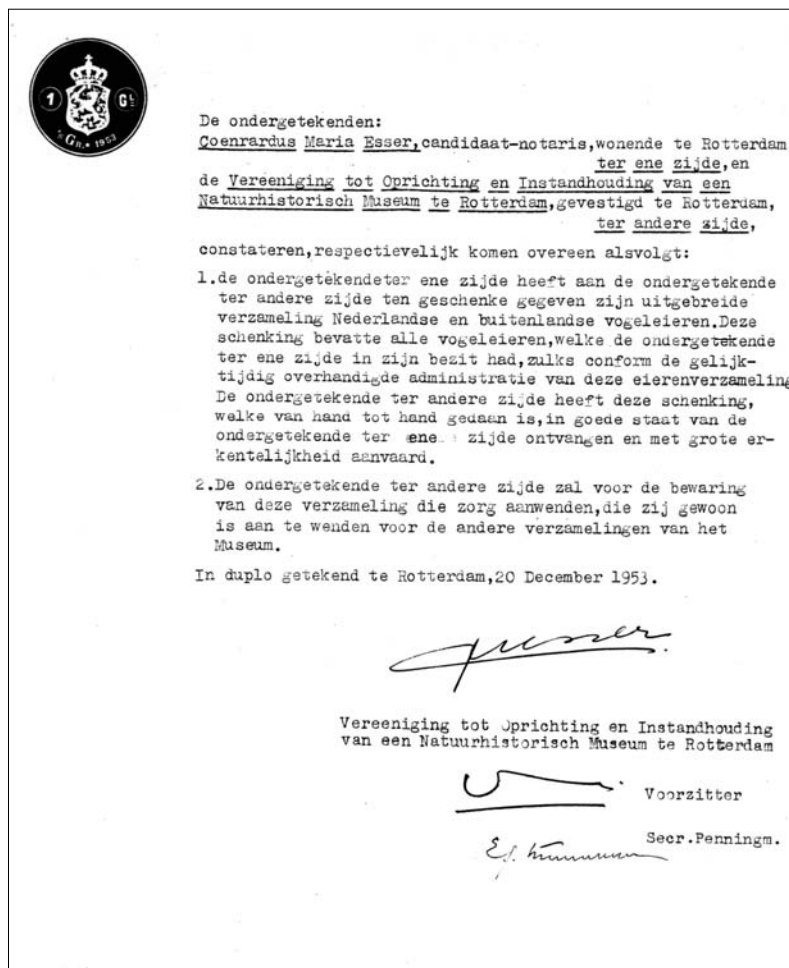
Als voornaamste aanwinsten uit 1957 werden vermeld een gave onderkaak van een volwassen mammoet, gevonden te Heerenwaarden aan de Maas en door aankoop verkregen. Voorts van de heer E. de Vogel een braam, een zeldzame vissoort op onze kust.

Het samengaan met de Diergaarde en de bouw van het Dioramagebouw

Reeds enige jaren werd aan een samenwerking met de Stichting Rotterdamse Diergaarde Blijdorp gedacht, welke plannen toen niet verder waren uitgewerkt, omdat de architect van de Diergaarde ir S. van Ravensteyn esthetische bezwaren had tegen het oprichten van een gebouw op het vijverterras en bovendien het aldus te verkrijgen pand voor het bewaren van alle verzamelingen niet voldoende groot en geschikt werd geacht.

Nu het bestuur van de Diergaarde was begonnen met het maken van plannen voor het bouwen een aquarium en in principe bereid was huisvesting te verlenen aan het Natuurhistorisch Museum, werden deze oude combinatieplannen wederom overwogen en wel in het licht van de nieuwe mogelijkheden. Men zou nu immers het museum kunnen splitsen, zoals dit reeds in zoveel buitenlandse musea het geval was. Er zou een afdeling moeten komen waar gestudeerd werd en waarin alle collecties en de bibliotheek bijeen zouden moeten komen en een andere, waar in natuurgetrouwe diorama's en fraaie vitrines steeds wisselende tentoonstellingen van opgezette dieren konden plaats vinden.

Door de voorgenomen bouw van het

AKTE VAN SCHENKING
VAN DE COLLECTIE
VOGELEIEREN DOOR
NOTARIS C.M. ESSER,
20 DECEMBER 1953.
[GEMEENTEARCHIEF
ROTTERDAM]

aquarium zou er gelegenheid komen deze splitsing ook voor ons museum door te voeren en wel door het onderbrengen van de tentoonstelling en de diorama's in het vroeger reeds ontworpen museumgebouw op het vijverterras, tegen de bouw waarvan, zover men wist, geen esthetische bezwaren meer bestonden. De verzamelingen en de bibliotheek zouden onderdak moeten vinden in een verdieping, dat op het aquarium zou worden gebouwd. Deze beide ruimten werden samen viermaal zo groot als het huidige oppervlak van

het museum aan de Mathenesserlaan en ook vanwege het feit dat het museum zich hoofdzakelijk richtte op de Nederlandse natuur, leek dit ruim voldoende.

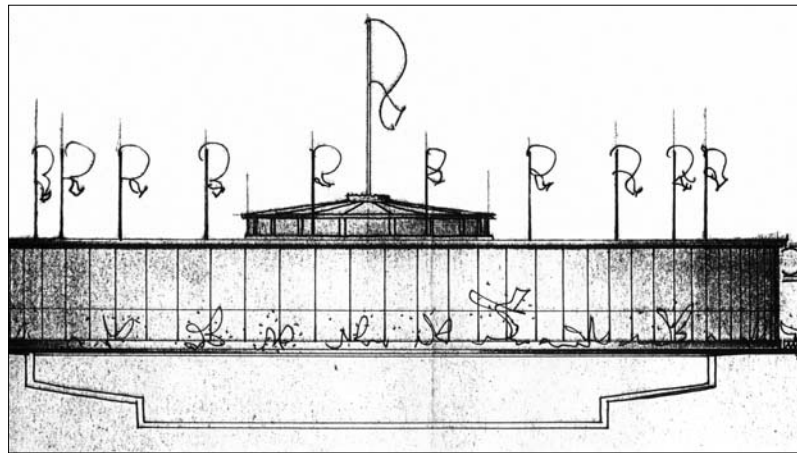
Met deze nieuwe mogelijkheid voor ogen werd uiteraard de financiële zijde van deze aangelegenheid nagegaan. De architect van de Diergaarde H.D. Bakker, die het ontwerp voor het aquarium aan het uitwerken was, meende dat de raming van de bouwsom kon worden gesteld op f300.000,-. Het museumbestuur dacht aan de onkosten

DE 'COLLECTIE ESSER'
VORMT NOG STEEDS HET
HOOFDBESTANDDEEL VAN
DE EIERVERZAMELING.
HIER AFGEBEELD LEGSELS
VAN KRAAIACHTIGEN.
[FOTO: KEES MOELIKER]

te kunnen bijdragen door verkoop van het gebouw aan de Mathenesserlaan en met de resterende effecten. Ook hoopte men dat de gemeente bereid zou zijn de gelden uit het legaat Hoffmann ter beschikking van de museumvereniging te laten. Hiermee kwam men op een totaal van f100.000,- zodat er dan nog een bedrag van f200.000,- geleend zou moeten worden. En hiermee maakte het museumbestuur een kardinale fout. De gemeente had immers in 1935 het legaat Hoffmann ter beschikking gesteld aan de museumvereniging in de vorm van een renteloze geldlening, waarvoor het gebouw aan de Mathenesserlaan kon worden gekocht en waarvoor de vereniging een hypotheek moest nemen ten gunste van de gemeente. Zo lang deze lening niet was afgelost, en daartoe was de vereniging niet in staat vanwege de geringe inkomsten, bleven het gebouw en de effecten eigendom van de gemeente. In verband hiermede kon de vereniging dus onmogelijk een bedrag van f100.000,- inbrengen.

De architect van de Diergaarde kreeg de opdracht niet later dan in september 1955 met heien te beginnen, want de diergaarde wilde het aquarium/museumgebouw in 1957 klaar hebben als de Diergaarde 100 jaar bestond. Naar aanleiding hiervan vroeg het museumbestuur bij schrijven van 12

ONTWERP VAN HET
DIORAMAGEBOUW DOOR
ARCHITECT H.D. BAKKER.
[GEMEENTEARCHIEF
ROTTERDAM]

maart 1955 aan de gemeente om hun standpunt te bepalen. Op 21 maart volgde een gesprek met de wethouder van Onderwijs en Volksontwikkeling A.J. van der Vlerk. Deze adviseerde om voor het bedrag van f300.000,- een verhoging aan te vragen van het door de gemeente reeds gegarandeerde bedrag van f1.100.000,- voor de bouw van het aquarium. Als tegenprestatie zou de museumvereniging het gebouw aan de Mathenesserlaan alsmede de effecten aan de gemeente moeten teruggeven ter vereffening van de schuld aan de gemeente.

Het was inmiddels duidelijk geworden dat de burgemeester graag de beschikking wilde verkrijgen over het gebouw aan de Mathenesserlaan, omdat men dit wilde gebruiken voor

uitbreiding van Museum Boijmans. Verwacht werd, dat de gemeente er heel wat voor over zou hebben om het pand, waarin het museum gehuisvest was, weer ter beschikking te krijgen en dat zich hierdoor perspectieven voor de Diergaarde zouden openen, te meer omdat het verenigingsbestuur graag van gebouw wilde veranderen. Tevoren droeg de gemeente bij in de onderhoudskosten van het gebouw in de vorm van een jaarlijkse bijdrage; de exploitatiekosten van het museum werden bestreden door subsidies van Volkskracht.

Helaas gingen al deze mooie plannen niet door wegens de door de overheid afgekondigde bouwstop voor gebouwen op 19 augustus 1955. Na een onderhoud met de wethouder op 16 juni

HET DIORAMAGEBOUW
IN DIERGAARDE BLIJDORP
IN 1981, TOEN (WEDEROM)
LOCATIE VAN HET
NATUURHISTORISCH
MUSEUM ROTTERDAM.
[FOTO: ARCHIEF
J.G.B. NIEUWENHUIS]

1956 werd gewezen op de bebouwing van het vijverterras als eerste stap tot verwezenlijking van de reeds lang bestaande plannen. Dit moest op zo kort mogelijke termijn tot uitvoering worden gebracht zodat nog voor de zomer de aanbesteding zou plaats hebben. Op 6 september weigerde het rijk bouwvergunning van het door architect H.D. Bakker ontworpen Dioramagebouw. De Diergaarde stelde voor het materiaal hiervoor en de beschikbare mankracht in eigen beheer te leveren zodat er geen nadelige gevolgen voor de woningbouw zouden ontstaan, waarna de gemeente alsnog de gevraagde bouwvergunning verleende. Als eerste stap in de goede richting maakten de heren E.J. Nieuwenhuis en J. van de Peppel een reis naar Norwich in Engeland om diorama's te gaan bekijken. Op de algemene ledenvergadering van 3 december 1956 werd besloten het museum per 1 januari 1957 tijdelijk te sluiten en alvast materiaal voor de showroom naar de Diergaarde over te brengen.

Ondanks toezegging van wethouder van der Vlerk dat alles van gemeentekant in orde zou komen en men met de bouw kon doorgaan bleek thans dat de afdeling financiën van de gemeente geen geld beschikbaar kon stellen of garanties kon geven vanwege de bestedingsbeperking. Het Administratiefonds Rotterdam was bereid een lening te verstrekken als men de entreprijzen van de Diergaarde zou verhogen met 25 cent. Als onderdeel van de regeling met het museum zou de Diergaarde

per 1 mei 1957 de exploitatie van het museum overnemen waarbij de conservator Landsman zou worden overgenomen als afdelingschef. Een pensioen voor Landsman gaf moeilijkheden omdat deze verplichting bij het museum niet bestond en Volkskracht geen garantie wilde geven. Het bestuur van de Diergaarde besloot echter dat het redelijk zou zijn dat Landsman een pensioen werd toegekend. Gedacht werd aan een uitkering van f2390,-.

Op 5 april 1957 besloot de gemeenteraad zijn goedkeuring te verlenen aan de uitgifte van een geldlening tot een bedrag van f225.000,- door een particuliere stichting alhier voor de bouw en inrichting van het Dioramagebouw; de aan de lening verbonden lasten alsmede de exploitatiekosten van het gebouw hoopte het Diergaardebestuur te kunnen dekken door verhoging van het entreetarief van f1,25 tot f1,50 per persoon. Beide voorstellen werden goedgekeurd.

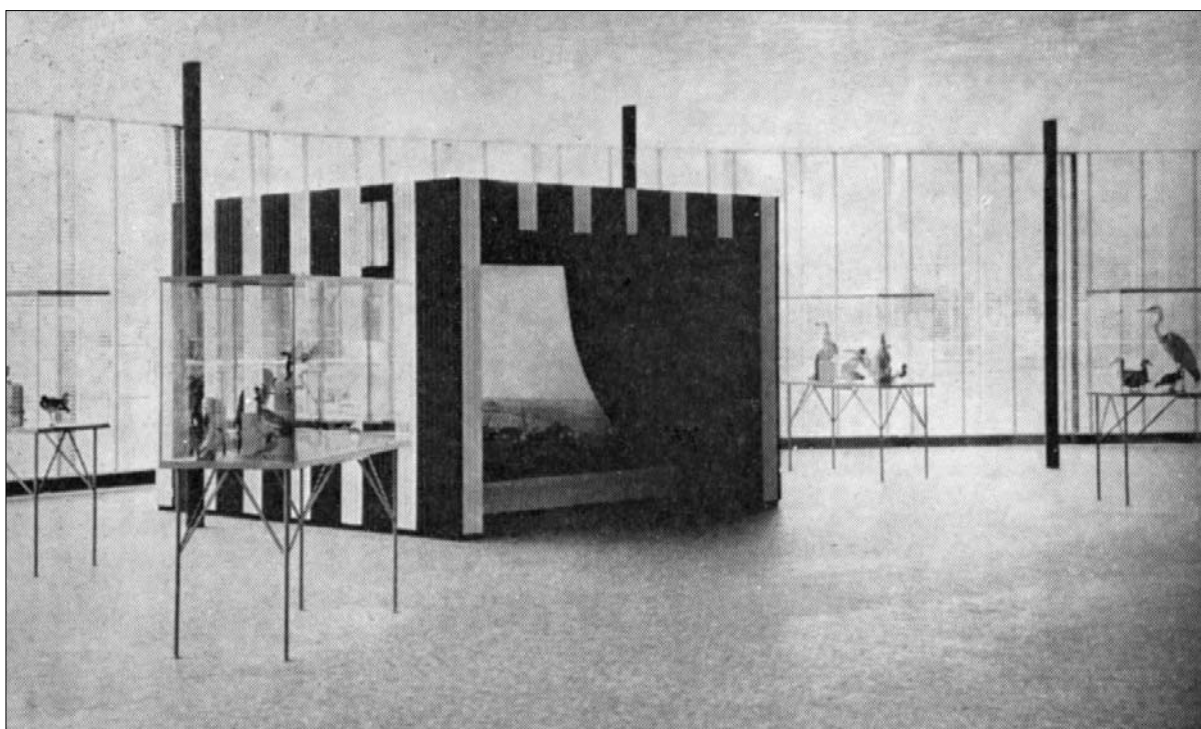
Er werden in het Dioramagebouw drie grote diorama's ingericht, ontworpen door J. van de Peppel en B. van Londen, tegen een bedrag van f5000,- per stuk. Ze gaven een beeld van heide en polderland met enkele daarin thuishorende diersoorten. Balderende korhanen, kampende kemphanen en een zorgzame vossenmoeder, waren daarbij de meest opvallende. In enkele vitrines waren vogelsoorten van Rotterdam en naaste omgeving bijeengebracht. De wandvitrines lieten iets zien van de grote zeezoogdieren die men in de Noordzee aantreft en van de grote

OPENING VAN HET
DIORAMAGEBOUW DOOR
WETHOUDER
A.J. VAN DER VLERK OP
18 MEI 1957.
[FOTO UIT BLJDORP-GELUIDEN
MEI/JUNI 1957]

landdieren die in de IJstijd ons land bevolkten. Op 18 mei 1957 werd het Dioramagebouw officieel door wethouder van der Vlerk geopend.

In september 1957 werd gesproken over de definitieve invulling van het contract met de Diergaarde. Men opperde het plan om Sieuwertsz van Reesema als vertegenwoordiger van de Diergaarde in het museum in de Raad van Commissarissen van de Diergaarde te vragen. De leden van het Diergaardebestuur de heren L.P. Ruys en mr H.H. Nauta waren bij de gemeentesecretaris Hasper geweest met als resultaat een contract dat door het Diergaardebestuur werd aanvaard. Daarna werd dit contract opgesteld ondertekend. Gezien de belangrijkheid van het stuk en in verband met de toekomstige ontwikkelingen geef ik de inhoud van het contract op de volgende pagina woordelijk weer:

EEN KIJKE IN HET
DIORAMAGEBOUW MET
ÉÉN VAN DE OPGERICHTE
DIORAMA'S.
[FOTO UIT BLJDORP-GELUIDEN
MEI/JUNI 1957]

1. De stichting (=Stichting Koninklijke Rotterdamse Diergaarde) heeft per 1 mei 1957 de exploitatie van het natuurhistorisch museum, thans zich bevindende aan het aan de vereniging toebehorende pand aan de Mathenesserlaan, van de vereniging overgenomen en neemt op zich de exploitatie voor eigen rekening als ware het van een afdeling van haar bedrijf te zullen voortzetten, juist zoals dat met haar andere afdelingen het geval is; het beheer van de verzamelingen zal op wetenschappelijke verantwoorde wijze moeten plaats vinden.

2. De vereniging blijft eigenaresse van de collecties, de boekerei, vitrines en verder momenteel in het museum aan de Mathenesserlaan gehuisveste inboedel. Alle aanwinsten op dit gebied, hetzij door schenking, hetzij door erflating verkregen, strekken tot vermeerdering van het bovenstaande en worden eigendom van de vereniging, ook indien de schenking of erflating aan of door de stichting is geschied. Een uitzondering hierop vormen die voorwerpen, ten aanzien waarvan uitdrukkelijk door de schenker of erflater een uitzondering wordt gemaakt, welke schriftelijk door de vereniging moet zijn bevestigd.

Alle nieuwe aankopen, voor zover die strekken teneinde de collectie op peil te houden, alsmede aankopen uit subsidies, speciaal verleend ter uitbreiding van de collecties, worden eigendom van de vereniging, tenzij partijen schriftelijk anders overeenkomen. De vereniging verbindt zich haar eigendommen in bruikleen te laten bij de stichting met dien verstande, dat deze bruikleen wordt beëindigd zodra de stichting te eniger tijd zou ophouden de redelijkerwijs te eisen zorg aan de collecties te besteden en zonder noodzaak zou ophouden deze ter bezichtiging van het publiek te stellen.

3. Indien de vereniging te eniger tijd in liquidatie zou treden zonder dat het bestuur over de bestemming der bezittingen een afwijkende beschikking heeft getroffen, zullen de bezittingen der vereniging

aan de stichting verblijven zonder dat deze hiervoor enige vergoeding verschuldigd is.

4. De vereniging verbindt zich bij eventuele overdracht aan de gemeente van het legaat Hoffmann of enig gedeelte daarvan, te zullen bedingen, dat de gemeente in ruil daartegen de kosten van een op het aquarium te bouwen verdieping ter huisvesting van de eigendommen der vereniging, voor haar rekening zal nemen.

5. De stichting verbindt zich de in sub 2 bedoelde zaken te zullen huisvesten in een verdieping van het t.z.t. te bouwen aquariumgebouw in de Diergaarde en voor de 'show' bestemde objecten in het gebouw, hetwelk op het vijverterras in de grote vijver in de Diergaarde is opgetrokken.

6. De stichting verbindt zich de in sub 5 genoemde ruimte niet zonder noodzaak en eerst na overleg met het bestuur der vereniging aan bovenbedoelde bestemming te zullen onttrekken.

7. Onder de in sub 6 bedoelde 'onttrekking' wordt niet begrepen het gebruik van de in sub 5 genoemde ruimten voor bijeenkomsten en tentoonstellingen, welke geen nadelige gevolgen voor de natuurhistorische objecten kunnen hebben.

8. De stichting heeft per 1 mei 1957 de huidige conservator, de heer H. Landsman, in haar vaste dienst overgenomen als chef van de afdeling Natuurlijke Historie.

9. De stichting verbindt zich aan de personen, die lid van de vereniging zijn, zo zij een jaarlijkse contributie betalen, zowel als aan personen, die voor studiedoeleinden het museum willen bezichtigen en eveneens aan de bestuurders der vereniging, doorlopend recht te geven op vrije toegang tot de plaatsen waar de collecties geëxposeerd worden, waar tegenover de opbrengst der verenigingscontributies ten goede komt aan de stichting, onder aftrek van f 50,- voor administratiekosten der vereniging. Het bestuur van de vereniging verbindt zich geen nieuwe leden

of begunstigers aan te nemen, waarvan het bestuur of het bestuur van de stichting de overtuiging heeft, dat dit lidmaatschap niet in de eerste plaats met het oog op museumbezoek of tot steun aan de doelstellingen der vereniging wordt geambieërd. Zijdens de stichting zal aan de leden der vereniging een speciaal toegangsbewijs voor het bezoek aan de collecties der vereniging worden verschaft. Te dien einde zal de vereniging een exemplaar der ledenlijst aan de stichting verschaffen en haar van de wijzigingen op de hoogte houden.

10. De stichting zal er toe medewerken, dat in de Raad van Commissarissen een plaats zal worden ingeruimd voor een persoon, die geacht kan worden de vereniging te vertegenwoordigen; door de vereniging zal te dien einde een aanbeveling worden opgesteld.

11. In het bestuur van de vereniging zal minstens één plaats ter beschikking worden gesteld voor een door de stichting aan te wijzen persoon.

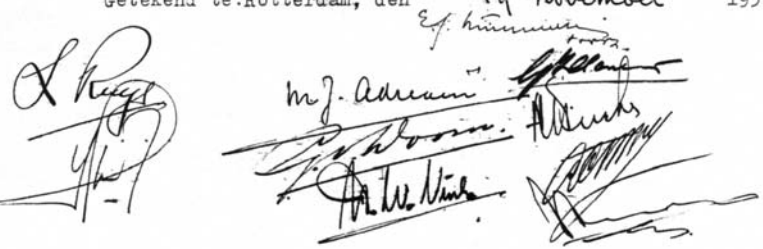
12. Alle geschillen over deze overeenkomst of haar uitvoering rijzende, zullen worden beslist door drie scheidslieden, rechtdoende als goede mannen naar billijkheid en in hoogste ressort. Een geschil zal reeds bestaan als een der partijen meent, dat zulks het geval is. Indien één der partijen een uitspraak van scheidslieden wenst, geeft zij hiervan schriftelijk kennis aan de wederpartij, met omschrijving van het geschilpunt, waarover de uitspraak wordt gewenst en een voorstel over de te benoemen scheidslieden. Indien partijen het niet binnen drie weken over de te benoemen scheidslieden eens zijn, zullen deze worden benoemd door de voorzitter van de vereniging 'De Museumdag'. Scheidslieden stellen zelf de procedure vast; hun last duurt tot aan de eindbeslissing.

Getekend te Rotterdam, den 19 november 1957.

DE LETTERLIJKE TEKST VAN
DE OVEREENKOMST TUSSEN
DE DIERGAARDE EN DE
VERENIGING TOT
OPRICHTING EN
INSTANDHOUDING VAN EEN
NATUURHISTORISCH
MUSEUM TE ROTTERDAM.

Alles bijelkaar is het natuurlijk een uiterst merkwaardige gang van zaken dat eerst het samengaan met de Diergaarde tot uitvoering werd gebracht en pas daarna het contract werd getekend. De volgende factoren hebben vermoedelijk een rol gespeeld: in de eerste plaats wilde de Diergaarde alles in orde hebben voor het honderdjarig bestaan van die instelling en dat in verband hiermede het diorama-gebouw kon worden geopend op 18 mei - de wederopbouw dag van Rotterdam. En dan was er nog het geplande vertrek van Siewertsz van Reesema per 1 juli. Deze nam ontslag als directeur van de Diergaarde en trad eveneens af als voorzitter van de museumvereniging. Wegens zijn grote verdiensten voor deze vereniging werd hij door het bestuur tot erelid benoemd. [] (wordt vervolgd)

11. In het bestuur van de vereniging zal minstens een plaats ter beschikking worden gesteld voor een door de stichting aan te wijzen persoon.
12. Alle geschillen over deze overeenkomst of haar uitvoering rijzende, zullen worden beslist door drie scheidslieden, recht doende als goede mannen naar billijkheid en in hoogste ressort. Een geschil zal reeds bestaan als een der partijen meent, dat zulks het geval is. Indien een der partijen een uitspraak van scheidslieden wenst, geeft zij hiervan schriftelijk kennis aan de wederpartij, met omschrijving van het geschilpunt, waarover de uitspraak wordt gewenst en een voorstel over de te benoemen scheidslieden. Indien partijen het niet binnen drie weken over de te benoemen scheidslieden eens zijn, zullen deze worden benoemd door den voorzitter van de vereniging "De Museumdag".
Scheidslieden stellen zelf de procedure vast; hun last duurt tot aan de eindbeslissing.
Getekend te Rotterdam, den 19 november 1957.

DE LAATSTE PARAGRAFEN
UIT DE OVEREENKOMST,
MET RECHTSONDER DE
HANDTEKENINGEN VAN
HET VERENIGINGSBESTUUR
EN LINKS DIE VAN HET
DIERGAARDEBESTUUR.
[GEMEENTEARCHIEF
ROTTERDAM]